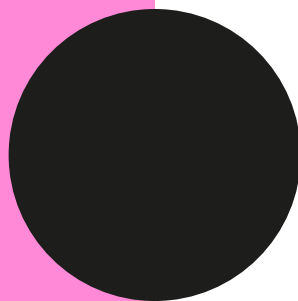

**Feministická
zahraniční politika
v každodenní
praxi—
příručka**

Feministická zahraniční politika v každodenní praxi— příručka

Jessica Cheung

Dilek Gürsel

Marie Jelenka Kirchner

Victoria Scheyer

Překlad Alžběta Ambrožová

Obsah

06	Glosář
07	Seznam zkratk
08	Předmluva k českému vydání
12	<u>01 Feministická vize, pozadí tématu a přístup</u>
16	<u>02 Od definic k hodnotám – inkluzivní přístup s důrazem na kontext</u>
	2.1 Intersekcionalita
	2.2 Empatická reflexivita
	2.3 Substantivní zastoupení a participace
	2.4 Odpovědnost
	2.5 Aktivní závazek k míru
	Pracujeme na tom: posouváme feministickou zahraniční politiku dál
24	<u>03 Co to znamená pro jednotlivé oblasti zahraniční politiky</u>
	3.1 Feministická diplomacie v praxi
	3.2 Feministická globální bezpečnost v praxi
	3.3 Životní prostředí a klimatická spravedlnost v praxi
	3.4 Feministická rozvojová spolupráce v praxi
	3.5 Feministická obchodní politika v praxi
	3.6 Feministická migrační politika v praxi
40	<u>04 Užitečné otázky pro feministickou zahraniční politiku v každodenní praxi</u>

Feminismus

Existuje řada různých pojetí a výkladů feminismu a my bychom nerady některý z nich nadřazovaly nad jiné nebo prosazovaly jeden všeobjímající koncept feminismu. Německá sekce Mezinárodní ligy žen za mír a svobodu chápe feminismus jako hnutí, formu aktivismu a pole kritického tázání po sociální spravedlnosti a genderové rovnosti. Naše chápání feminismu zpochybňuje patriarchální mocenské struktury a bojuje s genderovou nerovností a jejími průsečíky s dalšími podobami útlaku na základě rasy, třídy, sexuální orientace a schopnosti. Naše feministická vize míru je založená na spravedlnosti a rovnosti.

OČBI

Osoby černé či jinak barevné pleti nebo indigenního původu. Tuto zkratku jsme vytvořily, abychom získaly inkluzivnější termín pro rasově marginalizované skupiny v západních společnostech. V této příručce zkratkou OČBI odkazujeme k rasové marginalitě a rasově marginalizovaným skupinám, ačkoli jsme si vědomy, jaké má termín limity. OČBI nelze chápat jako homogenní skupinu ani nemá naznačovat hierarchické uspořádání marginalizovaných skupin, jedinců či národů. Rovněž cítíme potřebu poukázat na problematičnost dichotomie bílé rasy vs. OČBI, kterou tento termín vyjadřuje, a užití výrazu „lidé barevné pleti“ označujícího všechny indigenní osoby a osoby jiné než černé pleti.

Ženy

Slovem „žena“ označujeme všechny osoby, které se za ženy považují. Nesouhlasíme s přísným binárním pojetím „muži vs. ženy“ a do své analýzy zahrnujeme i osoby nebinární.

Seznam zkratek

CFFP	Centrum pro feministickou zahraniční politiku (Centre for Feminist Foreign Policy)
GWI	Institut Gunda-Werner (Gunda-Werner-Institut)
ICRW	Mezinárodní centrum pro výzkum o ženách (International Centre for Research on Women)
IWDA	Mezinárodní agentura pro rozvoj žen (International Women's Development Agency)
NAFTA	Severoamerická dohoda o volném obchodu
TTIP	Transatlantické obchodní a investiční partnerství
RB OSN	Rada bezpečnosti Organizace spojených národů
WILPF	Mezinárodní liga žen za mír a svobodu (Women's International League for Peace and Freedom)

Předmluva k českému vydání

Adéla Jurečková

Ředitelka
Heinrich-Böll-Stiftung Praha

Kateřina Bořová

Koordinátorka programu Zahraniční a bezpečnostní politika
Heinrich-Böll-Stiftung Praha

Feministická zahraniční politika je hodnotový koncept, ke kterému se v posledních letech po vzoru Švédska přihlásilo několik zemí. Těsně po prvním vydání této příručky německou sekci Mezinárodní ligy žen za mír a svobodu v listopadu 2021 se odkaz na feministickou zahraniční politiku propsal i do koaliční smlouvy nové německé vlády. Heinrich-Böll-Stiftung jako zelená politická nadace a mezinárodní síť dlouhodobě prosazuje genderovou demokracii a spoluutváří dialog o feministickém přístupu k zahraniční a bezpečnostní politice. Proto jsme podpořili vznik této příručky a připravili její překlad pro české publikum.

Také do prostředí české zahraniční politiky pozvolna proniká genderové hledisko. V poslední době můžeme pozorovat sílící reflexi genderové nerovnosti v diplomatických službách nebo podprezentovanosti ženských expertek ve veřejné i odborné debatě o zahraniční politice. Feministický přístup jde ale hlouběji. Přes důležitý pokrok, ke kterému dochází, se stále soustředíme zejména na rovné zastoupení, a to v tradičním binárním smyslu žena — muž, opomíjejíce přitom gender v jeho rozmanitosti a participaci dalších marginalizovaných skupin. Právě zapojení různých znevýhodněných skupin do tvorby politiky a reflexe jejich dopadů na každodenní realitu žen, migrujících, sociálně ohrožených skupin, LGBTQI+ lidí nebo původních obyvatel přitom stojí v jádru feministického přístupu.

Autorky této příručky nabízejí inspiraci, jak uplatňovat feministickou zahraniční politiku v praxi, ať už působíte v diplomacii, rozvojové spolupráci, nebo občanském sektoru. Formulují za tímto účelem několik stěžejních hodnot, které prostupují celé uvažování o proměně zahraniční politiky ve feministickém duchu. Zároveň definují sadu konkrétních otázek, které nás mohou nasměrovat při každodenním rozhodování nebo nám pomoci kriticky zhodnotit své dosavadní kroky. Zdaleka přitom neplatí, že tento soubor praktických nástrojů lze využít pouze na poli zahraniční politiky.

Přestože zatím nic nenasvědčuje tomu, že by se vláda České republiky chystala zavázat k explicitnímu přijetí feministické zahraniční politiky, odkazem k lidským právům se vztahuje k jedné z centrálních hodnot, na kterých feministický přístup stojí. Nejen proto se domníváme, že předkládaná příručka může posloužit i ve zdejším prostředí. Podnícení kritické diskuze a přehodnocení nabízeného přístupu tak, aby odrážel místní společenskou realitu, by přitom podle nás mohlo významně obohatit debatu o udržitelné transformaci české zahraniční politiky.

Mezinárodní liga žen za mír a svobodu oficiálně vznikla v roce 1919 v reakci na první světovou válku a měla jednoznačné poselství: mírová řešení mezinárodních konfliktů a svobodu a zrovnoprávnění žen. Válka na Ukrajině, která propukla během přípravy českého vydání, nám v Evropě připomněla, jak hrozivě aktuální zůstávají vize této nejstarší ženské mírové organizace. Bylo by hlubokým omylem myslet si, že feministická řešení jsou tváří v tvář válečnému konfliktu naivní. Právě naopak, válka je často důsledkem tradičních maskulinních vzorců mezinárodního soupeření a jejich překonáním můžeme pomoci podobným tragédiím předcházet.

Jako feministky a feministé musíme vždy hledat dialog, citlivě naslouchat a nebát se přehodnocovat své postoje, žádají-li si to okolnosti. Nenechme se zároveň odradit od našich ideálů a vždy hledejme takovou zahraniční politiku, která bude směřovat k míru, rovnocenné spolupráci a sociální a klimatické spravedlnosti. Nemusíte být přitom ministryní zahraničí nebo velvyslancem, abyste začal* a uplatňovat principy feministické zahraniční politiky ve své práci nebo jiných aktivitách. Ať vám tato příručka pomůže najít tu správnou cestu!

Feministická vize, pozadí tématu a přístup

¹ Lyric Thompson, Spogmay Ahmed a Tanya Khokhar, „Defining Feminist Foreign Policy: A 2021 Update“, MCVŽ, září 2021, <https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2021/09/Defining-Feminist-Foreign-Policy-2021-Update.pdf>.

² Doplněno k českému vydání. Krátce po původním vydání této příručky se k principům feministické zahraniční politiky přihlásila také nová německá spolková vláda, viz „Koaliční smlouva mezi SPD, Svazem 90/Zelení a FDP“ (2021).

³ Cynthia Enloe, „Bananas, Beaches, Bases“ (2014).

V současné době sílí feministické mezinárodněpolitické perspektivy a hlasy ve spojitosti s otázkami zahraniční politiky, mezinárodní bezpečnosti a válek a stávají se zdrojem a dějištěm diskurzivní politické akce a transformace politik. Feminismus, který vzešel z hnutí za práva žen a mír po celém světě, dnes zaujímá důležité místo v akademickém a politickém prostoru a skýtá mocný modus a zdroj intervence proti každodenním formám přehlížené diskriminace. Tomu napomohlo i kulturní a společenské přijetí, uznání a prosazování feminismu jakožto politické odpovědi na problematiku způsobů uvažování a jednání, které stále ovlivňují dnešní společnost. Sociokulturní a politická hybná síla feminismu, genderové rovnosti a ženských práv umožnila zemím jako Švédsko (2014), Kanada (2017), Francie (2018), Lucembursko (2019), Mexiko (2020), Španělsko (2021), Libye (2021)¹ a Německo (2021)², aby přijaly různé podoby feministické zahraniční politiky.

Příliv promyšlených a kritických perspektiv na koncepci a přístup feministické zahraniční politiky přinesl nové příležitosti podpořit její alternativní pojetí. Hledání definice feministické zahraniční politiky leží v jádru diskuzí, které probíhají mezi organizacemi feministické občanské společnosti (např. WILPF, CFFP, IWDA, ICRW, GWI), v akademické sféře, v politice a mezi světovými lídry a lídryněmi. My zahraniční politiku obecně chápeme jako spolupráci, interakci a vztahy mezi státy, mezinárodními a regionálními institucemi, nadnárodními organizacemi a organizacemi občanské společnosti. Navzdory tomuto rámování však zahraniční politika není jakýmsi detašovaným politickým prostorem. Spíše sestává ze všedních kroků, které mají dopad na každodenní životy jedinců po celém světě. Od žen pracujících na ovocných a zeleninových plantážích, jejichž osud závisí na příznivých regulacích mezinárodního obchodu, až po manželky vojáků vykonávající genderově podmíněnou práci na základnách po celém světě — **soukromé** je veřejné a **osobní** je politické.³ Zahraniční politika je

kromě toho **každodenní** praxe vyvěrající z jednotlivých rozhodnutí, diskuzí a konkrétních kroků ministerstev zahraničních věcí, ambasad, valných shromáždění OSN a shromáždění regionálních, diplomatických schůzek a přijatých politik. Vycházíme z práce feministických organizací občanské společnosti, akademického sektoru a politické praxe, když sdílíme přesvědčení, že patriarchální hierarchie je hluboko zakořeněnou součástí všech těchto segmentů zahraniční politiky. Proto je zapotřebí tyto praktiky hloubkově přehodnotit a restrukturalizovat.⁴ Doporučení a nástroje předkládané v následujícím textu jsou součástí rostoucího hnutí, které kritizuje a zpochybňuje tradiční přístupy k zahraniční politice.

Snaha inkorporovat genderovou rovnost do mezinárodních politických dialogů se zrodila z odkazu boje a odporu. Ženy jsou coby marginalizovaná skupina ze zahraniční politiky a mezinárodních rozhodovacích procesů historicky vylučovány. Téměř nikde na světě se ženy, spolu s dalšími vyloučenými a „zranitelnými“ jednotlivci a skupinami, nemohou plně podílet na důležitém politickém, ekonomickém a kulturním rozhodování. Mezinárodní politické praktiky prostřednictvím válek, militarizovaného násilí, kompetitivního obchodu se zbraněmi a absence diplomatických nástrojů k transformaci konfliktů jejich lidská práva zanedbávají.⁵ Právě z této podřízené pozice se feministická kritika zformovala jako mocný způsob protestu a zdroj politického pokroku. Přetavovat feminismus v zahraniční politiku je náročný úkol, který je navíc zpomalován odolnými patriarchálními strukturami a komplikován rozmanitostí společenských a kulturních kontextů a feministických interpretací. Proto by se feministické přístupy k zahraniční politice neměly omezovat na hledání univerzálních definic. Naopak zastáváme názor, že feministické zahraniční politiky je třeba důkladně posuzovat a přezkoumávat s ohledem na potřeby a kontext různých společností. Rozdíly by tak měly být nedílnou součástí procesu, zdrojem a katalyzátorem inovace politik a kulturního povědomí, nikoli překážkou mezinárodních norem a regulace politik. Změny tradičního chápání a praxe zahraniční politiky nechceme docílit vytvořením jednotné feministické vize, ale vystavěním inkluzivního a intersekcionalně orientovaného souboru nástrojů zaměřeného na každodenní praktiky, který by uvedl do pohybu přijetí různorodých a udržitelných feministických zahraničních politik.

⁴ Karin Aggestam a Jacqui True, „Political Leadership and Gendered Multilevel Games in Foreign Policy“ (2021).

⁵ J. Ann Tickner, „Gendering World Politics“ (2001): 22.

Zabýváme-li se transformativním potenciálem feminismu v zahraniční politice, nesmíme přitom ztratit z dohledu všeobecný cíl feministické vize míru a mezinárodní politiky: eliminaci globálního bezpráví a nerovnosti, zrušení armád a tvorbu mírumilovného a bezpečného světa pro všechny. Právě to je východiskem této příručky a konečným cílem našeho feministického přístupu. Vzhledem k současnému společenskému klimatu však smysluplné změny nelze dosáhnout ze dne na den, nýbrž až časem a postupně. Nejúčinnějším prostředkem udržitelné a hloubkové transformace jsou proto změny a praktiky prováděné na každodenní bázi. Tato příručka slouží jako průvodce (nejen) pro lidi, kteří politiky vytvářejí a promýšlejí jejich zavádění do praxe v různých oblastech zahraniční politiky a mezinárodní spolupráce. Příručka vzešla z dlouhodobě probíhající diskuze o praktické implementaci feministických přístupů k zahraniční politice uvnitř německé sekce Mezinárodní ligy žen za mír a svobodu.

Tato příručka není sbírkou legislativních rámců nebo nástrojů pro tvorbu politik ani souborem konkrétních doporučení, jak napomoci změně legislativy nebo jak sepsat návrh určité politiky. Má posloužit jako inspirace při feministicky orientované tvorbě politik, do které může vstupovat celá řada různých hlasů, zkušeností, aktérů a akterek. To neznamená, že zde předkládáme prázdnou skořápku — naším cílem je navrhnout rámec založený na hodnotách, abychom pomohly proměnit převládající mentalitu a umožnily prosazení feministického přístupu k zahraniční politice, který by fungoval v rozmanitých kontextech. Příručka začíná nástinem Pětice klíčových hodnot, která má posloužit jako vodítko, nikoli jako preskriptivní návod, jak dělat feministickou zahraniční politiku. Následně shrnujeme relevantní oblasti tvorby politik a předkládáme rámcový návrh, jak zmíněné klíčové hodnoty zavést do praxe. Nakonec nabízíme sadu užitečných otázek — cosi jako kontrolní seznam pro všechny aktéry a aktérky zahraniční politiky —, jež mohou být nápomocné při každodenním výkonu zahraniční politiky a rozhodování.

02

Od definic k hodnotám — inkluzivní přístup s důrazem na kontext

⁶ Viz OFFP (feministická zahraniční politika — OFFP); švédský úřad vlády (feministická zahraniční politika); Heinrich Böll Stiftung Varšava (<https://pl.boell.org/pl/2021/02/23/czy-kobiet-uratuja-swiat-feministyczna-polityka-zagraniczna>); Feministická zahraniční politika MARŽ: klíčové principy a mechanismy odpovědnosti; MCVŽ („Defining Feminist Foreign Policy“); MCVŽ (Koalice pro feministickou zahraniční politiku v USA); Jennifer Thompson, „What’s Feminist about Feminist Foreign Policy? Sweden’s and Canada’s Foreign Policy Agendas“ (2020); Karin Aggestam, Annika Bergman Rosamond a Annica Kronsell, „Theorising Feminist Foreign Policy“ (2019); Annika Bergman Rosamond, „Swedish Feminist Foreign Policy and ‚Gender Cosmopolitanism‘“ (2020); Victoria Scheyer a Marina Kumskova, „Feminist Foreign Policy : A Fine Line Between ‚Adding Women‘ and Pursuing a Feminist Agenda“ (2019); Columba Achilleos-Sarll, „Reconceptualising Feminist Foreign Policy as Gendered, Sexualised and Racialised: Towards a Post-colonial Feminist Foreign Policy (Analysis)“ (2018); a další.

Kritika a studie zaměřené na feministickou zahraniční politiku se často soustřeďují na normativní a praktické ustrojení tohoto přístupu. Následkem toho se diskuze o feministické zahraniční politice ze značné části točí kolem 1) definování feministické zahraniční politiky⁶ a 2) hodnocení efektivity současné praxe a strategií feministické zahraniční politiky.⁷ Je jistě důležité ptát se, co vlastně feministická zahraniční politika je a co by měla zahrnovat, budeme-li se však upínat na vytvoření její univerzálně přijatelné a konkrétní definice, snadno nám uniknou různorodé politické reality, které utvářejí terén této problematiky ve světě. Následkem toho budeme nejen stírat rozdíly mezi potřebami společností, komunit a jednotlivých osob, ale také vytvoříme definici nepružnou, neužitečnou v praxi a odtrženou od každodenní reality diskriminace a exkluze. Tato touha konkrétně vymezit feministickou zahraniční politiku souvisí s mezinárodními regulačními praktikami a systémy standardizace. Toto politicky kognitivní chování je produktem přetrvávajícího koloniálního a imperialistického dědictví, které dodnes reguluje politické chování a jednání. Udržování globálních měřítek, univerzálních praktických postupů a kvantifikovatelného aparátu k hodnocení procesů a výsledků umožňuje státům, institucím a organizacím vykazovat a zdůrazňovat vlastní pokrok a dodržování normativních rámců co do použitých nástrojů a/nebo politik. Definice jsou však užitečné, jedině pokud podmínky, principy a cíle stanovené určitou politikou nejsou ani příliš vágní, ani příliš svazující. Pohyb po této tenké hranici mezi pružným a zároveň odpovědným přístupem je náročný úkol, jenž vyžaduje znovu promyslet, jak k tvorbě politik přistupujeme.

Uplatňování feminismu v zahraniční politice vyvolává otázku, s jakým konceptem feminismu přesně pracujeme.⁸ Pojem **feminismus** nabízí pestrou škálu významů a interpretací. Ohledávání tohoto pojmu — co znamená a jak se používá — se tak stalo důležitou linkou debaty kolem tvorby a analýzy feministických

zahraničních politik. Přestože se nehlásíme k rigidní a tradiční definici feministické zahraniční politiky v podobě normativního rámce, aparátu či nástroje, podporujeme různorodé feministické přístupy čerpající z odkazu nadnárodního aktivismu, kritické teorie, každodenní praxe a solidarity. Proto jsme pro zavádění feministických zahraničních politik, které jsou hodnotově a kontextově ukotvené. Naše vize se zakládá na následující Pětici klíčových hodnot: 1) intersekcionalita, 2) empatická reflexivita, 3) substantivní zastoupení a participace, 4) odpovědnost a 5) aktivní závazek k míru. Tyto hodnoty jsou vzájemně provázané a společně zajišťují systém etické kontroly⁹ a rovnováhy napříč všemi oblastmi zahraničněpolitického rozhodování a jednání.

Tyto hodnoty považujeme za nepostradatelné při formulaci feministické a etické zahraničněpolitické agendy. Feministickou zahraniční politiku nazíráme z hlediska hodnot a z tohoto přístupu také vzešla tato sada praktických nástrojů / průvodce pro státní i nestátní aktéry, kteří o zahraniční politice chtějí uvažovat **laterálně**, nikoli **hierarchicky**. Odkládáme se tím od tradičního *statu quo* mezinárodních vztahů a tvorby politik, které se soustřeďují kolem kapitalistických a koloniálních mocenských vztahů. Mocenská dynamika je spletitá a odvíjí se od nespravedlivých hierarchií. Dominantní skupiny ve společnosti historicky získávaly a udržovaly svou moc skrze útlak a podmaňování marginalizovaných komunit a národů.¹⁰ Tradiční zahraničněpolitické přístupy zajišťují zachování těchto hierarchií tím, že do centra mezinárodní politiky staví státní, kulturní a společenskou bezpečnost. Pokud tento nespravedlivý a exkluzivní přístup opustíme, můžeme se pokusit proměnit problematické jádro mainstreamové zahraniční politiky z feministických pozic. Jedná se o kontextově ukotvenou praxi, která usiluje o nové uspořádání tradiční mocenské dynamiky podle promyšlené a realistické vize nové zahraniční politiky.

⁷ Viz Laura Parisi, „Canada's New Feminist International Assistance Policy: Business as Usual?“ (2020); Karin Aggestam a Annika Bergman Rosamond, „Swedish Feminist Foreign Policy in the Making: Ethics, Politics, and Gender“ (2016); Marlena Rosén Sundström a Ole Elgström, „Praise or Critique? Sweden's Feminist Foreign Policy in the Eyes of its Fellow EU Members?“ (2020); Fiona Robinson, „A Feminist Foreign Policy for Canada by 2042? Prospects, Possibilities and Pitfalls“ (2017); a další.

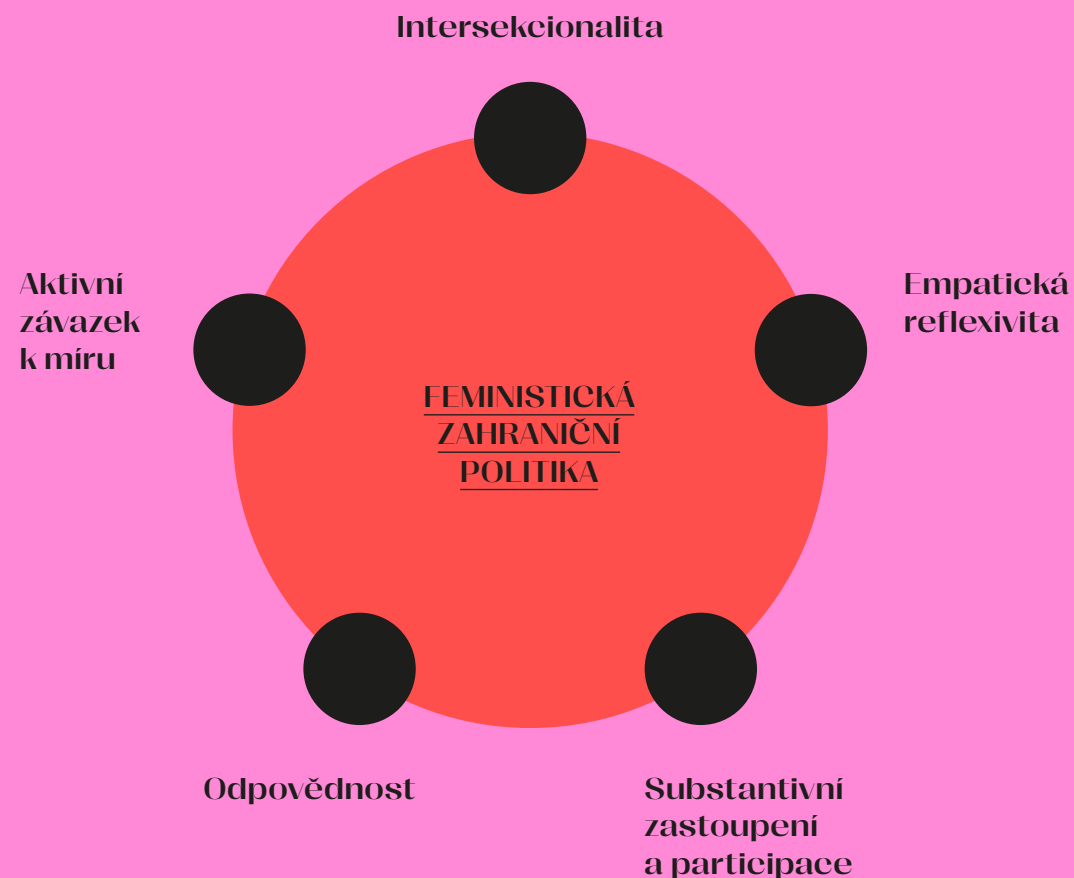
⁸ Jennifer Thompson, „What's Feminist about Feminist Foreign Policy? Sweden's and Canada's Foreign Policy Agendas“ (2020).

⁹ Annika Bergman Rosamond, „Swedish Feminist Foreign Policy and „Gender Cosmopolitanism““ (2020); Fiona Robinson, „Feminist Foreign Policy as Ethical Foreign Policy? A Care Ethics Perspective“ (2021).

¹⁰ Toni Haastrup a Jamie J. Hagen, „Global Racial Hierarchies and the Limits of Localization via National Action Plans“ (2020).

Obr. 1

Pětice klíčových hodnot feministické zahraniční politiky

2.1 Intersekcionalita

Intersekcionalita je koncept, analytický nástroj a praxe s původem v černošském feministickém myšlení,¹¹ který „prozkoumává, jak vzájemně provázané mocenské vztahy ovlivňují společenské vztahy napříč různými společnostmi a zároveň zkušenosti v každodenních životech jednotlivých osob“. To znamená, že rozeznává a řeší četné a různorodé formy diskriminace a způsob, jakým fungují ve vzájemném vztahu, a ovlivňují tak politickou a společenskou pozici jednotlivců a skupin v domácím i zahraničním kontextu. Společenské a politické kategorie jako rasa, gender, sexuální orientace, třída, národnost, schopnosti, etnicita, věk atd. z tohoto pohledu nejsou vzájemně neslučitelné — intersekcionalita zkoumá, jak jsou tyto sociální atributy propojené a jak se vzájemně utváří. Bez intersekcionality se v mezinárodní politice neobejdeme, chceme-li narušit tradiční mody a projevy moci (např. hierarchické uspořádání mezinárodních institucí, způsob tvorby mezinárodního práva a mezinárodních úmluv, exkluzivní povahu diplomatických interakcí). Když vezmeme na vědomí, jak je moc držena a distribuována mezi jednotlivé osoby a komunity, máme větší šanci proměnit způsoby, jakými se diskriminace uplatňuje a na mnoha polích prohlubuje, a poznat množství zdrojů marginalizace, z nichž vyvěrá. Intersekcionalita není totéž co „diverzita“ či „inkluzí“ ani se nesoustředí výhradně na průsečíky rasy a genderu, nýbrž rozeznává „mnohočetné vzájemně provázané identity“ definované „relativní socio-kulturní mocí a privilegovaností, která utváří individuální a kolektivní identity a zkušenosti“.¹²

2.2 Empatická reflexivita

Reflexivita je praxe, která směřuje dovnitř a vyžaduje od jednotlivců, státních aktérek a aktérů a organizací kritický a etický náhled na vlastní pozici v rámci existujících mocenských vztahů. Držitelé moci musí být schopni nejen posoudit dopady svých činů a svou historickou pozici ve vztahu k druhým, musí být rovněž vnímaví k potřebám svého okolí. Političtí aktéři a aktérky tak již nestojí stranou problematiky, kterou právě řeší, ale naopak jsou do ní osobně zainteresovaní a nesou za ni odpovědnost. V kontextu zahraniční

¹¹ Kimberlé Crenshaw, „Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics“ (1989); Patricia Hill Collins a Sirma Bilge, „Intersectionality“ (2020).

¹² Sam E. Morton, Judyannet Muchiri a Liam Swiss, „Which feminism(s)? For whom? Intersectionality in Canada's Feminist International Assistance Policy“ (2020); Kimberlé Crenshaw, „Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics“ (1989), 335.

¹³ Sandra Harding, „Feminism and Methodology“ (1987): 8.

¹⁴ Karen Celis, Sarah Childs, Johanna Kantola a Mona Lee Krook, „Rethinking Women's Substantive Representation“ (2008).

politiky označuje termín empatická reflexivita nutnost, aby tvůrci a tvůrkyně politik a nestátní aktéři reflektovali svou pozici, historické vztahy a politickou odpovědnost za vytvářené politiky. Staví se tím „na shodnou kritickou rovinu s problematikou, kterou se zabývají“.¹³ Sebekritický a introspektivní přístup tak představuje nezbytný krok na cestě ke společenské proměně a inovaci politik.

2.3 Substantivní zastoupení a participace

Reprezentace je i nadále ohniskem existující praxe v oblasti politiky genderové rovnosti na národní i mezinárodní úrovni a obecněji se používá rovněž jako nástroj ke zviditelnění marginalizovaných komunit a posílení jejich postavení. Ačkoli kvantitativní a formativní/deskriptivní zastoupení (např. kvóty) zastává v úsilí o vyváženější reprezentaci nepostradatelnou úlohu, k dosažení zásadnější inkluze je zapotřebí i dalších opatření. Nevyvážené zastoupení na všech úrovních a polích tvorby politik coby výsledek intersekcionalní nerovnosti je v současnosti řešeno pouze povrchně.¹⁴ Posilování marginalizovaných hlasů prostřednictvím kvót, které, v duchu aditivního přístupu, přivádí politické zástupce a zástupkyně marginalizovaných skupin do již existujících mocenských struktur, není zárukou, že jsou skutečně hájena práva menšin, ani nemění dominantní ráz politiky. Substantivní zastoupení — inkluze jednotlivých osob a komunit, které prosazují rovnost z různých rodových pozic daných jejich původem či zázemím, a to ve všech oblastech politiky a na významných politických postech — vyžaduje, aby se intersekcionalní rovnost ocitla ve středu všech politických diskuzí a kroků.

2.4 Odpovědnost

Existující politiky sice často obsahují opatření, která o odpovědnost usilují (měření výsledků, vyhodnocování, monitoring a navazující zprávy), odpovědnost v kontextu naší Pětice klíčových hodnot však poukazuje na to, že je nutné, aby státní a nestátní aktéři a instituce přijali odpovědnost vůči těm, kterým má daná politika pomáhat. V takovém případě dopadá břemeno na tvůrce

a tvůrkyně zahraniční politiky a jejich implementační partnery, kteří musí prokázat, že mají smysl pro odpovědnost a pro svou povinnost pečovat,¹⁵ a to nejenom státními institucím a finančním investorům, ale také komunitám a jednotlivým osobám, pro jejichž dobro je politika navržena. To souvisí s **druhou klíčovou hodnotou, empatickou reflexivitou**, a celkovou potřebou, aby státy a organizace vytvářely kontextově ukotvené politiky, které adekvátně reagují na specifika jednotlivých sociopolitických a kulturních prostředí. Zároveň je třeba, aby si státy uvědomovaly nedostatky svých domácích politik ve vztahu ke svým mezinárodním cílům. V konečném důsledku by se feministická zahraniční politika neměla omezovat na mezinárodní politiku, nýbrž inspirovat k reflexivnímu a odpovědnému přístupu i na domácí scéně.

2.5 Aktivní závazek k míru

Středobodem tradičních přístupů k zahraniční politice je potřeba mezinárodní a státní bezpečnosti,¹⁶ která se zajišťuje prostřednictvím státních ozbrojených sil a rostoucí militarizace. Feministky a feministé se při prosazování genderově citlivé bezpečnostní politiky dlouhodobě zasazují o demilitarizaci, vyjednávání a nenásilné mechanismy. Debata o bezpečnosti by se však místo možností, které skýtají existující militarizované struktury, měla posunout směrem k vymýcení všech strukturálních metod násilí a zdrojů nestability, jmenovitě armád. Tento proces lze podpořit pozitivním mírovým přístupem.¹⁷ Pojem pozitivní mír označuje „vzkvétající mír, který je kolaborativní, komplexní a inkluzivní a podporuje soudržnost lidského společenství“.¹⁸ Takový přístup se nespokojí s prostou absencí válečného násilí, nýbrž zahrnuje podporu sociální spravedlnosti a blahobytu coby hodnotných výsledků. To vyžaduje aktivní závazek k **míru s užitím mírových prostředků** založených na smíření, empatických dialozích a rovnosti, které problémy řeší s důrazem na spravedlnost a diplomacii.

¹⁵ Fiona Robinson, „Feminist Foreign Policy as Ethical Foreign Policy? A Care Ethics Perspective“ (2021).

¹⁶ Soumita Basu, Paul Kirby a Laura J. Shepherd, „Women, Peace and Security: A Critical Cartography“ (2020).

¹⁷ Paul Kirby a Laura Shepherd, „The Futures Past of the Women, Peace and Security Agenda“ (2016).

¹⁸ Baljit Singh Grewal a Johan Galtung, „Positive and Negative Peace“, School of Social Science: Auckland University of Technology, č. 30 (srpen 2003): 23–26; Gary Milante, „Peace and Development“ (2017).

¹⁹ Švédský úřad vlády, „Handbook on Feminist Foreign Policy“ (2018).

²⁰ Kanadská vláda, „Canada's Feminist International Assistance Policy“ (2017).

²¹ Francouzské Ministerstvo Evropy a zahraničních věcí, „Feminist Diplomacy“ (2018).

²² Vláda Lucemburského velkovévodství, Ministerstvo zahraničních věcí a evropských záležitostí, „Foreign Policy Address“ (2019).

²³ Mexické ministerstvo zahraničních věcí, „Conceptualizing Feminist Foreign Policy: Notes for Mexico“ (2020).

²⁴ Španělské ministerstvo zahraničních věcí, „Spain's Feminist Foreign Policy: Promoting Gender Equality in Spain's External Action“ (2021).

²⁵ IORW, „Defining Feminist Foreign Policy: A 2021 Update“ (2021).

²⁶ Doplněno k českému vydání. Německá spolková vláda, „Koaliční smlouva mezi SPD, Svazem 90/Zelení a FDP“ (2021).

²⁷ Laura Parisi, „Canada's New Feminist International Assistance Policy: Business as Usual?“ (2020); Karin Aggestam a Annika Bergman Rosamond, „Swedish Feminist Foreign Policy in the Making: Ethics, Politics, and Gender“ (2016).

Pracujeme na tom: posouváme feministickou zahraniční politiku dál

V současnosti existuje řada zemí, které přijaly určitou formu explicitně feministické zahraniční politiky: Švédsko (Feministická zahraniční politika, 2014¹⁹), Kanada (Feministická politika mezinárodní pomoci, 2017²⁰), Francie (Feministická diplomacie, 2018²¹), Lucembursko (Feministická zahraniční politika, 2019²²), Mexiko (Feministická zahraniční politika, 2020²³), Španělsko (Feministická zahraniční politika, 2021²⁴), Libye (Feministická zahraniční politika, 2021²⁵) a Německo (Feministická zahraniční politika, 2021²⁶). Tito průkopníci však, přestože navenek deklarují závazek k feministickému přístupu, často udržují státní a zahraniční politiku, která jejich feministickou iniciativu podřívá,²⁷ čímž zachovávají tradiční zahraničněpolitické struktury v nedotčeném stavu. Feministické praktiky je třeba lépe integrovat do každodenní práce politických aktérů, institucí, organizací a vlád a mezinárodní komunita obecně musí zapracovat na potírání nerovných a hierarchických globálních mocenských struktur. Země, které se explicitně zavážou k praktikování feministické zahraniční politiky, se v žádném případě neocitají mimo tuto odpovědnost — naopak je na nich, aby šly příkladem a posouvaly limity tradiční tvorby zahraniční politiky dál.

Jak zdůrazňujeme v této příručce, manifesty feministické zahraniční politiky by měly vznikat v dialogu s každodenní realitou. Diskriminace, předsudky a násilí představují každodenní jevy zakořeněné v systémech, strukturách a modech politického myšlení a jednání, které se objevují napříč širokým spektrem problémů a politických oblastí, a reprodukují tak nerovnost a útlak v mezinárodním uspořádání. Feministické zahraniční politiky jsou dynamické a neustále se vyvíjí a zdokonalují. Budeme-li proto k feministické zahraniční politice přistupovat s důrazem na hodnoty a ve vztahu ke každodenní žité realitě lidí po celém světě a jejich specifickým kontextům, můžeme společně docílit feministické (re)vize mezinárodní politiky a jejího rozšíření po světě. K tomu je zapotřebí zaujmout feministickou perspektivu ve **všech** oblastech zahraniční politiky.

03

Co to znamená pro jednotlivé oblasti zahraniční politiky?

Pro které oblasti zahraniční politiky je feminismus relevantní? Odpověď je snadná: pro všechny. Abychom demonstrovaly, že je feministický přístup k zahraniční politice skutečně relevantní napříč celým sektorem, následující oddíl aplikuje doporučení předkládaná touto příručkou na několik vybraných oblastí (zahraniční politiky). Na feministickou praxi v zahraniční politice je nutno nahlížet jako na systémový přístup, který nelze jednoduše naroubovat na existující politické struktury, nýbrž který má od základu posunout zahraniční politiku směrem ke zřetelně feministickému stylu práce v souladu s Pěticí klíčových hodnot.

Tuto příručku píšeme s vědomím, že možnosti implementace feministické zahraniční politiky v rámci současného geopolitického prostředí a způsobu uvažování jsou omezené. Formování feministické zahraniční politiky — a její zavádění do praxe — vyžaduje čas. Naším cílem je tedy nejen vyjádřit přesvědčení, že feministická zahraniční politika by měla být **požadována, a proto integrována** ve všech jejích oblastech, ale rovněž feministické cesty pokroku v jednotlivých segmentech představit. Rády bychom nabídly vhled do různých oblastí zahraniční politiky, které ministerstva zahraničních věcí obvykle považují za důležité či prioritní, ale které jsou zároveň stále zakotveny v tradičních, patriarchálních mechanismech. Pro náš přístup k feminizmu ve strukturách a praxi zahraniční politiky je určující naše Pětice klíčových hodnot. Naším cílem je navrhnout rámec pro etičtější přístup k zahraniční politice, který v konečném důsledku vyústí v naplnění feministické vize (viz str. 4). Implementace feministické zahraniční politiky vyžaduje vytrvalost a je třeba ji uskutečňovat krůček po krůčku.

Výzkumy naznačují, že zavádění feministické agendy do praxe často závisí na vůli jednotlivých vládních politiků a političek (zpráva IWDA, 2021), a poukazují na důležitost přístupu zaměřeného na specifické oblasti zahraničněpolitické činnosti. To

umožní jednotlivým aktérům a institucím tvarovat své politiky ve prospěch jednoznačné feministické agendy. Tuto politickou realitu se snažíme reflektovat tím, že nabízíme transformativní přístup sestávající z postupných, ale zásadních kroků v duchu feministického stanoviska.

3.1 Feministická diplomacie v praxi

Koho reprezentují diplomatické služby? Kdo má přístup k mezinárodnímu vyjednávání? Kdo určuje agendu světové diplomacie?

Teoreticky lze na diplomacii nahlížet jako na nenásilný nástroj, který mohou vlády a státní aktéři a aktérky užívat ve prospěch vzájemného porozumění, spolupráce, smíření a, ve výsledku, míru. V praxi se diplomacie často stává „oblastí státní politiky, jež je silně hierarchizovaná a stále spočívá na základech koloniálních mocenských struktur“;²⁸ kde nejsou dostatečně zastoupeny ženy a další marginalizované skupiny, takže nemají možnost ovlivňovat diplomatické vyjednávání a procesy.²⁹ Navzdory rostoucím snahám zahrnovat do diplomatického vyjednávání nestátní subjekty zůstává těžištěm současné diplomacie i nadále stát.³⁰ Nedostatečné zastoupení žen v aktivních diplomatických službách už se na mnoha ministerstvech zahraničních věcí daří napravovat, zatímco řada států se o „prosazování genderové rovnosti na mezinárodních fórech“³¹ zasazuje pouze slovně. Feministická diplomacie by nicméně měla usilovat o mnohem víc než jen dostatečné zastoupení (pravděpodobně již privilegovaných) žen. Pouhá výměna hráčů hru nezmění. Místo toho se diplomacie musí posunout od státem řízeného nacionálního způsobu uvažování k hodnotově orientovanému přístupu, založenému především na zájmu o lidi a jejich specifické kontexty a na prosazování stylu práce, jenž rozbíjí genderové a rasové podmíněné hierarchie.

²⁸ Sam Okoth Opondo, „Diplomacy and the Colonial Encounter“. In: Constantinou (ed), *The SAGE Handbook of Diplomacy* (2016).

²⁹ Karin Aggestam a Ann E. Towns, „Gendering Diplomacy and International Negotiation“ (2018).

³⁰ Nadine Ansorg, Toni Haastrup a Katharine A. M. Wright, „Foreign Policy and Diplomacy. Feminist Interventions“ (2021). In: Tarja Väyrynen, Swati Parashar, Élise Féron a Catia Cecilia Confortini (eds.), *Routledge Handbook of Feminist Peace Research*.

³¹ Francouzská vláda o „feministické diplomacii“, <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/feminist-diplomacy/>.

³² Diskuze a reflexe týkající se této kritiky např. v rozhovoru s Esther Muinjangue, 2. června 2021, *Die Zeit*, dostupným z <https://www.zeit.de/zett/politik/2021-06/voelkermordnamibia-esther-utjiua-muinjangue-genozid-herero-abkommen>; nebo v reportáži v *Deutschlandfunk*, 21. září 2021, dostupné z https://www.deutschlandfunk.de/versoehnungsa-bkommen-mit-namibia-deutschland-erkennt.2897.de.html?dram:article_id=497979.

³³ Penohole Brock a Esther Muinjangue, „Gender, Genocide, and Memorialisation in Namibia“ (2021). In: *Gender, Transitional Justice and Memorial Arts*.

Feministická vize pro diplomacii

Současná vyjednávání mezi Německem a Namibií představují dobrý příklad, na němž lze demonstrovat možné přínosy feministické praxe v diplomacii. V roce 2015, po více než století mlčení, německá vláda otevřeně uznala odpovědnost za genocidu Hererů a Namů rukou německých kolonizátorů na počátku 20. století. V létě 2021 se za ni oficiálně omluvila.

Kompenzační nabídka, která od Německa přišla, nemá rozsah potřebný k vyjádření upřímného a **odpovědného** přístupu ke koloniálním krutostem z minulosti. Vyjednávání sklidila kritiku za nedostatečné **substantivní zastoupení, zejména co se týče aktérů a akterek občanské společnosti**.³² Substantivní zastoupení a participace znamená, že diplomatické snahy poskytují prostor, zdroje a kapacity převážně skupinám, které se tradičně ocitají mimo formální diplomacii, aby se mohly na diplomatických snahách podílet také.

Odpovědný přístup k reparacím za genocidu Hererů a Namů by spočíval v **intersekcionalní** inkluzi jednajících partnerů, a obzvláště pak zasažených marginalizovaných skupin, tak aby z kompenzací — reparací — benefitovaly především ony. Průzkumy ukazují, že „narativy o genocidě Hererů a Namů často opomíjejí genderově podmíněné zkušenosti žen nebo roli žen redukovat na roli obětí a/nebo živitelek a pečovatelek“.³³ Příklad vyjednávání s Namibií v hrubých obrysech ukazuje škody setrvalé páchané zahraniční politikou, která si neuvědomuje, že k přetrvávající nespravedlnosti pramenící z vlastních koloniálních dějin a dědictví, stejně jako k maskulinistické předpojatosti přítomné v praxi zahraniční politiky, je třeba se postavit čelem. Integrace **empaticky reflexivního** přístupu k roli Německa by pomohla navázat vzájemně vnímavý vztah pro budoucí i minulé zkušenosti.

Uchopit diplomacii jako nástroj nenásilné spolupráce skýtá vynikající výchozí bod pro **aktivní závazek k míru**. V kombinaci s ambiciózním cílem stanovit si genderovou rovnost jako nejvyšší prioritu, například skrze pořádání summitů, diplomatických dialogů a inkluzivních vyjednávání, může být diplomacie účinným a důležitým nástrojem feministicky orientovaného rozvoje zahraniční politiky.

3.2 Feministická globální bezpečnost v praxi

Kdo má možnost definovat bezpečnost? Ale hlavně: kdo ji nemá?

Bezpečnost je středobodem debaty o mezinárodních vztazích a zahraniční politice. Tradičně jde především o bezpečnost státní, přičemž mír je definován jako absence války. Tomu se říká negativní mír a jeho udržování zajišťuje armáda a (tradiční) bezpečnostní aktéři.³⁴ Ve 20. století vznikly mezinárodní struktury jako OSN, EU a NATO s cílem — byť s velmi rozdílnými motivacemi a dílčími záměry — umožnit spolupráci mezi státy a různými prostředky omezovat prostor pro vojenskou agresi. Složení a struktura stěžejních orgánů, především pak RB OSN, však vkládá klíčová rozhodnutí o válkách a míru do rukou státních aktérů — převážně těch z globálního Severu, kteří vlastní atomové zbraně. Vzhledem k tomu, že atomovými zbraněmi disponuje všech pět stálých členů RB OSN, je bezpečnost definována vůli těch silných, kteří ji odmítají spravedlivě sdílet se všemi státy mezinárodního systému.

Příkladem současné bezpečnostní debaty, pro niž je určující pohled západních států a jejich potřeba větší „bezpečnosti“, kterou mají zajišťovat výše zmíněné struktury, je válka proti terorismu.³⁵ V důsledku toho, navzdory dopadům teroristických i protiteroristických útoků (včetně dopadů na přístup k důstojnému životu), přijaly západní vojenské mocnosti opatření, jejichž funkcí bylo nadále páchat škody na určitých populacích, bez ohledu na genderově a rasově podmíněné následky — například na skutečnost, že miliony lidí přišly o životy a veškeré životní jistoty a na jejich hlasy se nebral zřetel.³⁶ Koncept „nebezpečných států“³⁷ mimo území Západu dlouhodobě vede k nestabilitě v oblastech, které Západ definuje jako zdroje hrozby, často s pokukem na „kulturu“ s rasistickým podtextem.

Otázku **Kdo má možnost definovat bezpečnost?** je proto potřeba rozšířit a uvažovat o ní z hlediska toho, **jak** státy bezpečnost definují a **co ze svých definic vylučují**. Feministická průkopnice Cynthia Enloe vyzývá k feministické zvědavosti³⁸ s cílem koncepty, jako je bezpečnost, stabilita, násilí a krize, znovu promyslet mimo dominantní interpretace. To může teoretikům

³⁴ Johan Galtung, „Violence, Peace, and Peace Research“ (1969).

³⁵ Barry Buzan, „Will the Global War on Terrorism Be the New Cold War?“ (2006).

³⁶ Nicola Pratt, „Reconceptualizing Gender, Reinscribing Racial-Sexual Boundaries in International Security: The Case of UN Security Council Resolution 1325 on ‚Women, Peace and Security‘ 1: Reconceptualizing Gender, Reinscribing Racial-Sexual Boundaries“ (2018).

³⁷ Zahraničněpolitictví poradci a poradkyně definovali, v souvislosti s odpovědí USA na globální hrozby, konkrétní státy, které představují hrozbu, a spojence, již mohou USA a Západu pomoci těmto hrozbám čelit; pojem odkazuje ke státům a regionům, které USA definuje jako nepřátelské, viz <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2006/04/states-of-insecurity/304673/>.

³⁸ Prostřednictvím otázky: „Kde jsou ženy?“

³⁹ Cynthia Enloe, „Bananas, Beaches and Bases, Making Feminist Sense of International Politics“ (2014): 16; viz také Valerie M. Hudson, Bonnie Ballif-Spanvill, Mary Caprioli a Chad F. Emmet, „Sex and World Peace“ (2014); J. Ann Tickner, „Gendering World Politics“ (2001); A. Agathangelou, „From the Colonial to Feminist IR: Feminist IR Studies, the Wider FSS/GPE Research Agenda, and the Questions of Value, Valuation, Security, and Violence“ (2017).

i lidem z praxe pomoci uniknout pasti z omezených, exkluzivních a nesprávně uchopených konceptů.³⁹

Feministická vize pro globální bezpečnost

Bezpečnost je složité a feministické téma, zvláště proto, že vnímání hrozby podléhá široké škále různých racionálních a emočních faktorů. O to důležitější je přistupovat ke krizím a potřebným intervencím z **mezilidského hlediska a s empatickou reflexivitou**. Chceme-li porozumět dopadům (ne)bezpečí, v němž se lidé v rámci etablovaných partnerství ocitají, a jeho různorodým následkům pro jednotlivé skupiny, neobejdeme se bez intersekcionalní perspektivy. Například dohoda mezi EU a Tureckem z roku 2016 o regulaci migrace do EU je kooperativní dohodou mezi lídry, která ignoruje lidská práva a porušuje mezinárodní právo a integritu v neprospěch určitých skupin lidí, v tomto případě zasažených migrantů a migrantek.

Nenásilné kroky a vznik a upevnování mírových kanálů mohou vytvořit vzájemnou důvěru, která aktérům a aktérkám umožní redefinovat bezpečnost jako **proces aktivního míru** a učinit z něj středobod řešení konfliktů a transformace. V kombinaci s dostatečnou dávkou reflexivity lze k rozhodování o politikách přistupovat prostřednictvím dekonstrukce předsudků, a vyhnout se tak stereotypizaci vybraných světových regionů, jako je Západní Asie (často označovaná pojmem Blízký východ), nebo skupin, například Arabů, kteří zdaleka nepředstavují homogenní společenství, nicméně bezpečnostní diskurzy k nim mnohdy zaujímají generalizující záporný postoj (zejména od 11. září 2001). Mírové diskurzy naproti tomu zahrnují dekonstrukci předpojatého vnímání s vědomím, jak škodlivá může být sekuritizace a systematická předpojatost pro globální bezpečnost.

Klíčem k dosažení rovných podmínek pro všechny je **substantivní zastoupení**. Vyjednávání uprostřed bezpečnostní krize, konfliktu či ve věci smíření je citlivá záležitost, a o to důležitější je v takových situacích vytvořit bezpečný prostor pro účast skupin, které jsou z vyjednávání tradičně vynechávány. Moc států či skupin a váhu jejich hlasu v debatě o záležitostech bezpečnosti by neměla určovat politická ekonomie ani technologické či vojenské kapacity.

Odpovědný přístup k lidské bezpečnosti lze poměřovat bezpečností žen, jelikož její nedostatek byl identifikován jako varovný signál rodícího se konfliktu.⁴⁰ Zhodnocení dopadů na bezpečnost žen a jiných marginalizovaných skupin je užitečné, posuzujeme-li rozhodnutí v záležitostech bezpečnostní praxe.

3.3 Životní prostředí a klimatická spravedlnost v praxi

Co činí z klimatické a environmentální politiky feministické téma?

Jaké jsou intersekcionalní dopady globální klimatické pohotovosti?

Klimatický aktivismus má ženskou tvář — a pravdou je, že právě na ženy a další marginalizované skupiny dopadá klimatická krize nejtvrději.⁴¹ Ženy jsou už tak nepoměrně více zasaženy chudobou než muži a jejich strádání se vlivem extrémního počasí způsobeného změnou klimatu jen prohlubuje. To má za následek „vyšší pracovní zatížení, vyšší riziko pracovních úrazů ve vnitřních i vnějších prostorách, větší psychologický a emoční stres a vyšší úmrtnost žen oproti mužům“.⁴² V rámci hnutí odporu proti nedostatečně ambiciózní politice a laxnímu přístupu autorit v záležitostech klimatické spravedlnosti se v roce 2021 brazilské indigenní komunity, navzdory policejním represím, vydaly do ulic protestovat proti odlesňování, které ohrožuje nejen světové klima, ale zcela bezprostředně i jejich životy a práva.⁴³

„Zelená“ politika nicméně nemusí být automaticky etická. Konzervační politika zacílená na zachování zranitelných ekosystémů čelí kritice ze strany indigenních skupin a aktivistů a aktivistek z řad OČBI.⁴⁴ Vytváří ambiciózní plány na ustavení chráněných přírodních pásem, ignoruje přitom však práva indigenních skupin, které tyto cenné ekosystémy po staletí obývají (a chrání). Udržitelného rozvoje nelze dosáhnout, není-li přitom učiněno zá-
dost spravedlnosti.⁴⁵

⁴⁰ Jacqui True, „The Political Economy of Violence against Women“ (2012).

⁴¹ Ginette Azcona a Antra Bhatt, „Inequality, Gender, and Sustainable Development: Measuring Feminist Progress“ (2020).

⁴² „Understanding Why Climate Change Impacts Women More Than Men“ (5. března 2020), komentář dostupný z <https://www.globalcitizen.org/en/content/how-climate-changeaffects-women/>.

⁴³ „Naléhavá výzva“ zasláná organizací Articulação dos Povos Indígenas do Brasil (Hlas brazilského indigenního lidu) k rukám představitelů OSN (6. července 2021) ohledně rizik a prevence demarkace indigenní půdy a schválených teritorií a destrukce ústavních práv brazilských indigenních obyvatel, viz https://apiboficial.org/files/2021/07/Urgent-Appeal_Brazil-Draft-Bill-490.pdf.

⁴⁴ „Erster Kongress zur Dekolonialisierung des Naturschutzes schließt mit Forderung nach menschenrechtsbasiertem Ansatz“ (6. září 2021), komentář dostupný z <https://survivalinternational.de/nachrichten/12648;congresswebpage> at <https://de.ourlandournature.org/>.

⁴⁵ „Environmentální spravedlnost je průsečíkem sociální spravedlnosti a ochrany životního prostředí, který bere v potaz rovněž nerovné rozložení environmentální degradace,“ říká aktivistka Leah Thompson: <https://www.thegoodtrade.com/features/environmental-justice>. Viz také např. „Indigenous Youth Declaration for Climate Justice“ (Prohlášení indigenní mládeže o klimatické spravedlnosti) vydané organizací Seed, první australskou iniciativou sdružující mladé lidi indigenního původu: https://www.seedmob.org.au/indigenous_youth_declaration.

⁴⁶ Kdo, když ne my; viz „Indigenous demands“: <https://ifnotusthenwho.me/about/demands/>.

Feministická vize pro klimatickou a environmentální politiku

V posledních měsících a letech dostala řada politik zbrusu nový zelený nátěr a, pokud se jedná o upřímné ambice, je to rozhodně velmi pozitivní trend. Avšak pouhá skutečnost, že určitá politika cílí na udržitelnost v environmentálním smyslu, ještě neznamená, že je zároveň férová a nediskriminující. Environmentální a klimatická politika ve skutečnosti ukazuje, jak je zásadní (znovu) promyslet zahraniční politiku a každodenní rozměr tvorby politik a jak jsou tyto dvě oblasti provázané. Zastoupení hlasů při strategickém plánování by mělo odrážet každodenní dopady klimatické krize.

Konzervační politika výstižně ukazuje, jak moc je důležité provádět **intersekcionalní analýzy**, chceme-li pochopit, jak zahrnout skupiny nejméně zasažené klimatickou změnou do tvorby politik a kdo neúměrně trpí (byť nechtěnými) následky politik nespravedlivých. Indigenní zájmové skupiny, aktivisté a aktivistky se dlouhodobě domáhají spravedlnosti a přístupu k rozhodovacím procesům ve vztahu k indigenní půdě a přírodním zdrojům.⁴⁶ Hnutí za ochranu životního prostředí celkově vzato nemá nouzi o stoupence, kteří se nebojí říct nahlas svůj názor. Zajistit **substantivní zastoupení** znamená vzít při tvorbě politik skutečně v potaz všechny hlasy, zájmové skupiny a veřejně protestující aktivisty a aktivistky, a to prostřednictvím inkluzivních konzultací. To se týká třeba indigenního obyvatelstva, o jehož půdu se jedná, nízkopříjmových rodin při projednávání zelené politiky bydlení nebo členů a členek hnutí Fridays for Future v otázce plánování městské dopravy.

Empaticky reflexivní přístup může vést tvůrce a tvůrkyně politik k tomu, aby uznali v minulosti spáchaná (koloniální) bezpráví a jejich přetrvávající dědictví a adekvátně na ně reagovali a zároveň uvažovali o dopadech současných aktivit a politických rozhodnutí s ohledem na budoucí generace. To by znamenalo vzít na vědomí nerovnoměrné dopady devastace životního prostředí na obyvatele globálního Jihu a méně rozvinuté a chudší země a komunity.

Odpovědnost je proto klíčová k rozpoznání úloh, jaké jednotliví aktéři zastávají v boji s globální klimatickou krizí. Zejména

hnutí jako Fridays for Future jsou k tomu vynikajícími partnery, jelikož situaci dlouhodobě sledují a ženou příslušné aktéry k odpovědnosti.

3.4 Feministická rozvojová spolupráce v praxi

V jakých ohledech omezují mezinárodní rozvojovou spolupráci převládající politické praktiky?

Jakým způsobem podkopává existující mocenská dynamika snahy o smysluplnou akci a udržuje při životě škodlivé mocenské hierarchie?

Mezinárodní rozvoj patří mezi hlavní pilíře zahraniční politiky. Jak lze vidět na příkladu Kanady a její politiky feministické mezinárodní pomoci, rozvoj se stává klíčovou oblastí feministické intervence. Jedním z proklamovaných cílů mezinárodní rozvojové spolupráce je vymýcení chudoby.⁴⁷ To se odráží na plánování aktivit a přístupů, které podporují příležitosti k zajištění živobytí a příjmu (např. vznik firem) pro znevýhodněné skupiny, na snaze o snížení nerovností a rostoucím důrazu na rovnost genderovou. Gender se v této souvislosti používá jako ukazatel genderové inkluze, která se však mnohdy omezuje na zmínky o zplnomocnění žen (empowerment).

V posledních letech panuje rostoucí znepokojení historicky zakořeněnou mocenskou dynamikou, jež se ocitá v podloží mezinárodní rozvojové spolupráce. Povýšenecký styl spolupráce v záležitostech rozvoje a humanitární pomoci je terčem kritiky mimo jiné ze strany postkoloniálních feministů a feministek, například Gayatri Chakravorty Spivak,⁴⁸ za to, že diktuje, jak postupovat, a nebere přitom žádný nebo jen velmi malý ohled na názory příjemců a příjemkyň politik. Zkušenosti nebílých a nezápádních žen navíc často manipuluje dle potřeb západní rozvojové agendy.⁴⁹

K nejzávažnějším příkladům patří množství skandálů v humanitárním sektoru v souvislosti se sexuálním vykořisťováním mnoha místních zaměstnankyň strukturálně silnějšími nemístními, povětšinou bílými kolegy.⁵⁰ Tato intersekcionalní mocenská

⁴⁷ Viz např. Agenda udržitelného rozvoje 2030: <https://sdgs.un.org/goals>.

⁴⁸ Gayatri Chakravorty Spivak, „Can the Subaltern Speak?“ (2003).

⁴⁹ Chandra Mohanty, „Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses“ (1988).

⁵⁰ Na poctivost humanitárních programů vrhají stín zejména důkazy z Demokratické republiky Kongo, komentáře viz např. na <https://www.bbc.com/news/world-africa-58710200> nebo <https://www.thenewhumanitarian.org/2021/05/12/exclusive-new-sex-abuse-claims-against-ebola-aid-workers-exposed-congo>.

dynamika replikuje koloniální praktiky a ukazuje násilné způsoby, jakými se mocenská nerovnováha může projevovat v každodenním životě. Nevyvážená společenská hierarchie a její hmatatelné důsledky jsou v oblasti mezinárodní rozvojové spolupráce přímo přebujelé. Dokud se s touto strukturálně udržovanou mocenskou nerovnováhou nevypořádáme, potenciál mezinárodního rozvoje vytvářet trvalé změny pomocí smysluplných kroků nemá šanci se naplnit.

Feministická vize pro rozvojovou spolupráci zahrnuje strukturální makro- a mikroanalýzu z několika hledisek:

Empatická reflexivita nám umožňuje porozumět individuálním a sektorově specifickým praktikám a jejich významu pro lidi, na které cílí. Nerovnoměrné rozložení bohatství, jak globálně, tak na úrovni jednotlivých států, přetrvává navzdory masivním alokacím zdrojů do rozvojových projektů. Přístup k ekonomickým zdrojům a jejich vlastnictví je pro podobu mocenských hierarchií, individuálních a kolektivních zájmů i politických přítomností a pozic stále určující. To se odráží v konfliktním rozdělení světa na „rozvinuté“ a „rozvojové“ země — konceptu, jenž je v každodenních diskuzích, plánování, implementaci a vyhodnocování často ignorován.

Odpovědnost může nabývat různých podob například v závislosti na tom, zda se daný program vytváří s cílem naplnit agendu určitého dárce, nebo zda svůj záběr definuje nezávisleji. Záleží na tom, jestli se program snaží zachovat kontinuitu, či podporuje (hodnotově orientované) změny. To znamená, že odpovědné kroky je třeba zvažovat nejen z pohledu dárců, ale i zasažených. Budování mechanismů odpovědnosti včetně, mimo jiné, **substantivního zastoupení** zainteresovaných stran, tzn. v součinnosti s lidskoprávními organizacemi zaměřenými na rozvojovou pomoc, obnáší víc než jen tvorbu programů orientovaných na výsledky. Má zajišťovat spolupráci a zplošťovat hierarchie.

Intersekcionalní přístup může vést k hlubší kontextuální analýze, jež pomůže určit, které skupiny potřebují specifickou pomoc — LGBTQI+, určité etnikum apod. Intersekcionalní perspektiva může vyústit v inkluzivnější praxi rozvojové pomoci, jelikož si

uvědomuje, že univerzální řešení neexistují, a podporuje rovnocennou spolupráci.

Aktivní závazek k míru může přispět ke tvorbě dlouhodobějších a udržitelnějších rozvojových projektů, které podporují sociální spravedlnost a genderovou rovnost, protože právě ty utváří podloží pro (pozitivní) mír.

3.5 Feministická obchodní politika v praxi

Jaký dopad mají mezinárodní obchodní dohody na ženy a další marginalizované skupiny? Kdo může zneužívat a kdo může být zneužíván?

Obchod je vysoce politické téma, které je třeba chápat jako hlavní zdroj praktické moci v zahraniční politice. Obchodní politiky a obzvláště obchodní dohody coby klíčové nástroje globálního kapitalismu, z něhož nejvíce profitují ti nejmocnější, často pomáhají udržovat existující sociální, ekonomickou a kulturní nespravedlnost.⁵¹ Dohody o volném obchodu, jako například NAFTA či TTIP, prohlubují nestabilitu a nerovnost třeba tím, že vytlačují ženy do nízkopříjmových sektorů se špatnými pracovními podmínkami (či je v těchto sektorech udržují), přispívají k dumpingu cen, takže si firmy nemohou dovolit dostatečné sociální zabezpečení, a ne nutí podniky, aby respektovaly lidská práva.⁵² Obchodní smlouvy navíc nespravedlnost rozšířenou ve formální i neformální ekonomice, jako například rasistickou strukturu mezinárodní dělby práce nebo neplacenou pečovatelskou práci, velmi často reprodukuje. Feministické ekonomky a ekonomové zdůrazňují „potenciál obchodních dohod podrývat občanská, kulturní, ekonomická, politická a sociální práva zakotvená v právně závazných nástrojích, včetně závazků podporovat genderovou rovnost“, zejména pokud je jejich jediným cílem ekonomický růst.⁵³ Z obchodních dohod mají tradičně prospěch velké firmy či korporace ve vysoce výdělečných sektorech, jako je zpracovatelský či technologický průmysl, v nichž mají ženy strukturálně nízké zastoupení a jež jsou jim obtížně přístupné.⁵⁴ Sektoru služeb naproti tomu dominují ženy s nedostatečným sociálním zabezpečením a bezpečností práce, na ten se však obchodní dohody zaměřují málokdy.⁵⁵

⁵¹ Gregg Erauw, „Trading Away Women's Rights: A Feminist Critique of the Canada-Columbia Free Trade Agreement“ (2010).

⁵² Molly Gene, „How to Rethink International Trade: A Feminist Intervention“ (2017), dostupné z <https://centreforfeministforeignpolicy.org/journal/2017/1/11/how-to-rethinkinternational-trade-a-feminist-intervention>.

⁵³ Erin Hannah, Adrienne Roberts a Silke Trommer, „Towards a Feminist Global Trade Politics“ (2021): 70.

⁵⁴ Kanadská vláda: „Trade and Gender Connections“ (2021), dostupné z https://www.international.gc.ca/trade-commerce/gender_equality-egalite_genres/trade_gender-commerce_genre.aspx?lang=eng.

⁵⁵ Pamela Coke-Hamilton, výkonná ředitelka Centra mezinárodního obchodu, vyslovila jednoznačnou podporu feministické obchodní politice pro malé či ekonomicky zranitelné státy: „Všichni víme, že hospodářství mnoha malých států vévodí sektor služeb. Tyto sektory — zejména cestovní ruch — zaměstnávají primárně ženy, v mnoha případech samoživitelky. Proč se tedy vaše obchodní politiky — vaše cla, vaše licenční požadavky, vaše pravidla pro zadávání zakázek — přímo nezaměřují na podporu těchto žen? Nebylo by to logické?“ (<https://www.intracen.org/news/Should-Small-States-Embrace-Feminist-Trade-Policy/>).

⁵⁶ Erin Hannah, Adrienne Roberts a Silke Trommer, „Towards a Feminist Global Trade Politics“ (2021).

Mohou navíc otevírat státní či lokální trhy zahraničním aktérům, kterým malé, ženami (nebo OČBI) vlastněné podniky nemohou konkurovat. Výsledkem je rostoucí nerovnost.

Feministická vize pro obchodní politiku

Uvědomit si genderově podmíněnou realitu ekonomických systémů by mohlo být prvním krokem k **odpovědnější obchodní politice**. Obchodní vyjednávání s výchozím cílem zvýšit úroveň sociálního zabezpečení, životního prostředí, lidských práv a genderové rovnosti by bylo odpovědné vůči různorodým částem společnosti. Obchodní dohody musí za svůj úhlavní cíl přijmout sociální, nikoli pouze ekonomickou reprodukci a prostou tvorbu ekonomického zisku nahradit monitorovacími a vyhodnocovacími systémy, které do definice hospodářské prosperity zahrnují dodržování lidských a ženských práv.⁵⁶

Intersekcionalní feministická obchodní politika by si měla uvědomovat, že ženy a jiné marginalizované skupiny hrají již nyní klíčovou, ač mnohdy neviditelnou roli v udržování společností a ekonomik v chodu, a to jak v normálních časech, tak i v krizových obdobích. Intersekcionalní analýzy příčin těchto genderových propastí mohou pomoci zviditelnit páchané bezpráví a přispět k formulaci nové, inkluzivní a spravedlivé obchodní politiky utvářené s vyváženým politickým zastoupením jednotlivých skupin.

Různé skupiny se při účasti na ekonomickém životě státu potýkají s různými překážkami, jako je nevyvážené genderové zastoupení napříč sektory, nedocenená (neplacená) pečovatelská práce a sociální reprodukce spočívající na bedrech žen, diskriminující vzdělávací systémy, nedostatečné sociální zabezpečení a přetrvávající platová propast mezi gendery. Tyto skutečnosti je nutné vzít aktivně na vědomí, chceme-li dosáhnout **substantivního zastoupení**, například v rámci obchodního vyjednávání, vyhodnocovacích procesů v jednotlivých sektorech či zavádění (ochranných) regulací.

Nezbytným předpokladem feministické obchodní politiky je **empaticky reflexivní** přístup k genderovým nerovnostem uvnitř vlastního hospodářského systému: kdo vyjednává obchodní

dohody a nastavuje priority? Mimoto platí, že asymetrické vztahy mezi malými a velkými státy — někdy zakořeněné v koloniálních dějinách — vedou k nevyvážené vyjednávací moci zainteresovaných stran.

Aktivní závazek k míru znamená zájem vybudovat ekonomické struktury, které budou prospěšné pro všechny a jejichž prioritami budou lidská práva a ochrana životního prostředí. Vždy je potřeba brát v úvahu dopady obchodních dohod na marginalizované skupiny, dělbu moci uvnitř států a stabilitu. Dvojnásob to platí pro světový obchod se zbraněmi. Blahobyt lidí musí mít přednost před obchodními zájmy.

3.6 Feministická migrační politika v praxi

Co je pohonem migrace?

Jak se globální nerovnosti a nespravedlnost promítají do současné migrační politiky?

Migrace je dlouhodobě horkým tématem světové politiky. Podobně jako výše diskutované otázky je provázaná s celou řadou globálních politik a/nebo nerovností. Západ své migrační politiky rád prezentuje jako hodnotově ukotvené a západní vlády a instituce si pěstují status normativní nadřazenosti (jako třeba v případě teze o „EU jako normativní globální mocnosti“⁵⁷). Západní svět však nezládá reflektovat roli, kterou sehrává v udržování hnacích mechanismů migrace v chodu.

Narativ asociovaný s migranty-muži je pro migrantskou komunitu velmi škodlivý. Příchod mužského migranta vytváří potřebu chránit „naše (bílé) ženy“, což je ztotožňováno s ochranou našich „západních“ hodnot. Nebílí muži jsou stereotypně líčeni jako agresivnější, nadměrně sexuální, násilnické bytosti, které si nezasluhují, aby byla jejich práva chráněna (jak to nařizuje ženevská Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951). Ženy z migrantských komunit jsou v hostitelských společenstvích diskriminovány a předpokládá se, že potřebují ochranu před muži obecně, zatímco se potýkají s různými formami útlaku (kulturního, sociálního, ekonomického apod.) v místech svého původu.⁵⁸

⁵⁷ Ian Manners, „Normative Power Europe“ (2002).

⁵⁸ Katarzyna Wojnicka a Magdalena Nowicka, „Understanding Migrant Masculinities Through a Spatially Intersectional Lens“ (2021).

⁵⁹ Lucy Hovil, „Telling Truths About Migration, International Journal of Transitional Justice“ (2019).

⁶⁰ Sarah Schröer López a Véronique Gantenberg, „Illegale Pushbacks: Was macht die EU?“ (15. března 2021), dostupné z <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/eukommission-frontex-pushbacks-101.html>.

Rozlišování mezi politickými a ekonomickými důvody k migraci se negativně odráží na vnímání migrace a jejich řešení. Narativ, který ji vykresluje pouze coby pohybový akt (lodě plující a troskotající ve Středozemním moři), nereflktuje její hnací mechanismy, jež dalece přesahují politické a hospodářské krize a/nebo ničivost válek.

Feministická vize pro migraci

Feministické chápání migrace vyžaduje v první řadě uvědomění, že migrace je všudypřítomný lidský jev pramenící z různorodých příčin, jako je válka, konflikt, ekonomická beznaděť či diskriminace. Dále je nezbytné pochopit, že fyzické státní hranice nejsou od přírody dané, nýbrž jsou výsledkem vývoje v lidských dějinách: odrážejí hierarchii vládnoucí mezi obyvatelstvem jednotlivých světových regionů. Rigidní pohraniční režimy setrvale ohrožují životy zranitelných lidí, ať už jde o fyzickou „hranici s Mexikem“, jak ji pojímá bývalá americká vláda, nebo o metaforickou „pevnost Evropa“ na vnějších hranicích EU.

Empatická reflexivita dává přijímajícím státům možnost vyhodnocovat svůj vztah ke globálním hnacím mechanismům a hlubokým příčinám migrace a v návaznosti na to odpovědně informovat veřejnost a měnit dominantní narativy i vlastní kroky, pokud jde o kontrolu hranic a azylovou politiku. To souvisí se všemi výše probíranými oblastmi zahraniční politiky, jako jsou dopady někdejší nespravedlivé klimatické politiky, exkluzivní obchodní politiky či škodlivé rozvojové spolupráce.⁵⁹

Dají-li státy a jednotlivci najevo, že si uvědomují svou roli a pozici, prokazují tak svůj smysl pro **odpovědnost** vůči migrantům a migrantkám a žadatelům a žadatelkám o azyl a ochotu s touto komunitou v hostitelské zemi dlouhodobě vést dialog. Převzít odpovědnost zároveň znamená hlídat dodržování lidských práv a zákonů obecně, a bránit tak nezákonnému vytlačování migrujících od hranic (např. Evropské unie⁶⁰) a chránit jejich právo na důstojnost a ochranu.

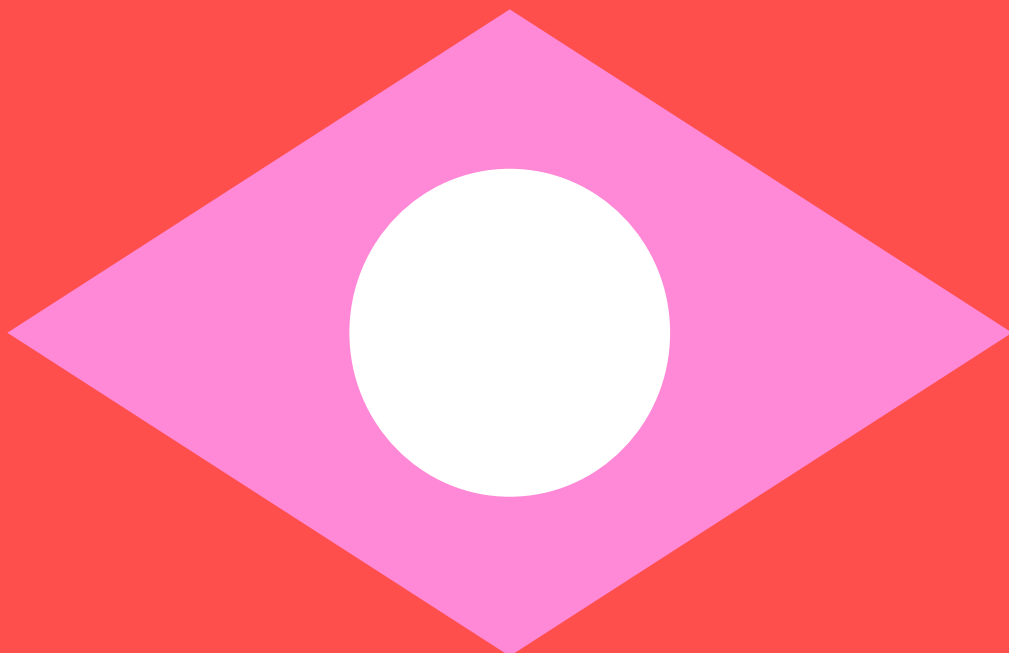
Feministický přístup k migraci bere v úvahu **intersekcio-nální zranitelnost** (gender, LGBTQI+, město vs. venkov, etnickou a náboženskou příslušnost apod.), důvody migrantů a migrantek

k opuštění domovské země, ale i různorodá zranitelná místa a potřeby, které tito lidé mohou mít, když migrují a žádají o azyl.

Zkušenost migrace navíc nekončí dosažením cílové destinace. Proto je důležité, aby státy migrujícím zajišťovaly naplnění základních potřeb — jídlo, hygienu, přístřeší, přístup k výdělku a potřebné jazykové dovednosti. K tomu je zapotřebí sebekritický **empaticky reflexivní** přístup, jehož nedílnou součástí jsou různé sociální politiky a iniciativy potírající diskriminaci (např. facilitace protirasistických přístupů ve školách a zdravotnictví).

04

Užitečné otázky pro feministickou zahraniční politiku v každodenní praxi

Feministickou zahraniční politiku chápeme jako hodnotově a kontextově ukotvenou praxi, která může pomoci zkvalitnit rozhodovací procesy a zároveň dekonstruovat a rekonstruovat mocenské vztahy a hierarchie. Jsme si vědomy, že k proměně systémových hierarchií zakořeněných v mezinárodním politickém systému je zapotřebí postupných změn. Navrhujeme proto pojetí feministické zahraniční politiky coby přístupu k mezinárodní politice s potenciálem růst a rozvíjet se. Abychom tento proces pomohly nastartovat, vytvořily jsme sadu otázek, které vybízejí jednotlivé osoby zapojené do tvorby politik a mezinárodních organizací k reflexi současné zahraničněpolitické praxe.

4.1 Intersekcionalní analýza, zastoupení a rozhodování

Při rozhodování přemýšlejte o kontextu s pomocí intersekcionalní analýzy mocenských hierarchií na svém ministerstvu / ve své zemi / svém tématu:

- Koho reprezentují lidé, kteří rozhodují o míru/bezpečnosti ve specifických kontextech?
- Z jakého prostředí/kontextu pochází lidé v mém týmu / mí partneri, jaké si s sebou přináší zkušenosti?
- Panuje mezi partnerskými zeměmi / aktéry a aktérkami / organizacemi asymetrický vztah založený na hierarchii Sever vs. Jih, přístupu ke zdrojům či mocenské pozici v rámci světové komunity, který je třeba vzít v potaz?
- Kdo v rozhodovacích procesech není zastoupen? Proč to tak je a co těmto aktérům a aktérkám v účasti brání?
- Jaké dopady/následky mají daná rozhodnutí ve vztahu k různým skupinám lidí, s přihlédnutím k jejich postavení / genderu / etnickému původu?

- Konzultovali jsme svá rozhodnutí se skupinami, kterých se týká? Vyslechli jsme si jejich názory a zapojili je do procesu?
- Které skupiny potřebují zvláštní pozornost a pomoc?

4.2 Empatická reflexivita při tvorbě a implementaci politik

Když přemýšlíte a rozhodujete o konkrétních zahraničních politikách, berte v úvahu mocenskou hierarchii, výzvy a historické okolnosti specifické pro dané země:

- Jaká je vaše role ve skupině/partnerství/spolupráci či při rozhodování?
- Existují nějaké zkušenosti/traumata, které se vás týkají a je třeba je vzít v potaz (koloniální historie, konflikt apod.)?
- Jak můžete s partnery navázat empatický vztah a zohlednit přitom svou roli a mocenské postavení?
- Existují mezi partnery, kteří jsou součástí hierarchie, vztahy založené na závislosti? Jaká je v nich vaše role?
- Jak lze tuto asymetrickou mocenskou hierarchii minimalizovat/řešit? Je potřeba iniciovat proces hojení/odpuštění/smíření/transformace konfliktu?
- Oživují či prohlubují dané politiky přetrvávající traumata / konflikty / mocenské hierarchie z minulosti?
- Jsou cíle partnerství poctivé a empatické? Posilují všechny strany?
- Jak budovat vztah založený na důvěře a partnerství?

4.3 Substantivní zastoupení

Když dáváte dohromady projektový tým nebo sekci či nově obsazujete nějakou vedoucí pozici, zvažte, zda a jak zvolení lidé substantivně reprezentují všechny zainteresované skupiny (např. ve státě, organizaci či mírovém procesu). Intersekcionalní perspektiva (1) vyžaduje provedení analýzy, která zmapuje, které skupiny by měly být v daném týmu zastoupeny:

- O jaké se jedná téma a jakých skupin lidí se týká nejenom na základě genderu, ale také dle sexuality, náboženství, schopností, třídy a/nebo etnického původu?
- Jsou zapojeni nestátní aktéři a aktérky a organizace občanské společnosti?
- Jsou do procesů zapojeni lidé, kterých se týkají či na které budou mít dopad? Je jim umožněno vyjádřit svůj názor, anebo jsou jen formálně přizváni ke stolu, ale reálný přístup k rozhodování jim je odepřen?
- Existují strukturální/kulturní/politické překážky či mocenské nerovnosti, které je potřeba překonat? Jak se projevují (povyšují se např. někteří aktéři nad jiné)?
- Jsou zavedeny kontrolní mechanismy, např. důvěryhodné volební procesy, vymezený čas pro příspěvek do diskuze stejný pro všechny aktéry a aktérky, moderace či konzultační procesy?

4.4 Odpovědnost

Když vytváříme zahraniční politiky nebo činíme rozhodnutí, je potřeba zavést systém odpovědnosti a zpětné vazby:

- Vůči komu mám/máme odpovědnost?
- Co přesně je cílem dané politiky a pro koho bude přínosná?
- Jaké mají lidé strukturální příležitosti hodnotit a dávat najevo, zda je daná zahraniční politika v jejich zájmu? Co jim v tom naopak strukturálně brání?
- Kdo řídí monitorovací a hodnotící procesy? Rozhoduje o distribuci zdrojů a opatření spíše dárce, nebo příjemce?
- Jak lze definovat či měřit úspěch? Jsou naše milníky realistické?
- Jak zajistím, aby mnou implementovaná rozhodnutí byla v zájmu jejich příjemců a aby v mojí politice nešlo pouze o slova, ale především o činy?
- Jaké jsou dle průzkumů (např. etnografických studií, anketních šetření, jednotlivých příběhů) kvalitativní dopady dané politiky? Vyhodnocujeme dopady i jinak než podle kvantitativních dat, kvót, měřitelných výsledků?

4.5 Aktivní závazek k míru

Zahraniční politika má být poháněna úsilím o mír a soulad, nenásilí a důvěru.

Analýza konfliktu, která si všímá hlubokých příčin

- Existují strukturální podoby násilí, které konflikt způsobují (např. chudoba, genderová nerovnost, rasová a etnická diskriminace)? Na jakých frontách útlak probíhá?
- Jakých skupin lidí se konflikt týká a jak lze zprostředkovat přístupy, které pomohou řešit či předcházet násilí v důsledku protichůdných názorových pozic?
- Kteří lidé jsou vynecháni z rozhodovacích procesů a jak můžeme jejich hlasy zahrnout do debaty?
- Jak můžeme chránit zranitelné skupiny zapojené do konfliktu, aniž bychom je přitom stavěli čistě do pozice obětí?

Mírové kroky

- Jaké mírové/nevojenské/nezbrojené metody lze k utišení konfliktu použít?
- Pomohlo by obrátit se na profesionální mediátory/specialisty na konfliktní situace?
- Jak můžeme podpořit mírové, nikoli konfliktní diskuze a kroky? Jak můžeme přistupovat k dosahování míru bez použití násilí a zbraní?

JESSICA CHEUNG

působí jako doktorandka na Svobodné univerzitě Berlín, kde provádí výzkum týkající se feministické zahraniční politiky. Zaměřuje se na používání feminismu jako strategické politické nálepky při tvorbě „značky“ určitého státu. Kromě toho se věnuje výzkumu podpovrchového napětí panujícího mezi švédskou a kanadskou zahraniční politikou a bezpráví páchaného na indigenním obyvatelstvu.

DILEK GÜRSEL

pracuje pro nevládní humanitární organizaci v Iráku. Magisterské vzdělání získala v oboru Mezinárodní rozvoj na univerzitě Sciences Po v Paříži, kde se věnovala výzkumu dopadů politických represí na mobilizační možnosti (kurdských) aktivistek. V rámci výzkumu strávila nějaký čas v Turecku, kde se zapojila do místního feministického hnutí. Již přes rok je aktivní v rámci Mezinárodní ligy žen za mír a svobodu a je spoluautorkou prospektu o intersekcionalní feministické analýze německé zbrojní/odzbrojovací politiky.

MARIE JELENKA KIRCHNER

pracuje jako výzkumnice makedonského think-tanku Institut pro demokracii, kde se zabývá evropskou integrací, rozšiřováním EU (o země západního Balkánu) a evropskou zahraniční politikou. Je doktorandkou Centra jihovýchodoevropských studií na Univerzitě Štýrský Hradec (Universität Graz) a zkoumá implementaci evropských genderových strategií v kontextu rozšiřování EU. V rámci Mezinárodní ligy žen za mír a svobodu se zabývá především tématem feministické zahraniční politiky a jejím možným uplatněním v evropském kontextu.

VICTORIA SCHEYER

je doktorandkou Institutu genderových, mírových a bezpečnostních studií na Monash University a výzkumnou pracovnící Mírového výzkumného institutu ve Frankfurtu v oblasti feministických mírových a konfliktních studií. Má za sebou rovněž publikaci řady akademických článků, facilitaci workshopů a pořádání akcí zaměřených na feministickou zahraniční politiku. Coby spolupředsedkyně německé sekce Mezinárodní ligy žen za mír a svobodu se Victoria zasazuje o feministické chápání míru ve světě.

Feministická zahraniční politika v každodenní praxi: příručka

© Mezinárodní liga žen za mír a svobodu Německo
Dům demokracie a lidských práv
Greifswalder Straße 4, 10405 Berlín
info@wilpf.de, www.wilpf.de

Původní vydání v anglickém jazyce: listopad 2021

Autorky: Jessica Cheung, Dilek Gürsel,
Marie Jelenka Kirchner, Victoria Scheyer

Vydání v českém jazyce: červen 2022

Z angličtiny přeložila: Alžběta Ambrožová

Jazyková korektura: Karolina Podobová

Redakce českého vydání: Kateřina Boťová

Grafická úprava a sazba: Klára Zápotocká, Studio Breisky

Tisk: Tiskárna Daniel s.r.o.

Kolektiv autorek děkuje Karoline Färber za kritickou
zpětnou vazbu.

Publikace odráží názory autorek, nikoli nutně Mezinárodní ligy
žen za mír a svobodu Německo a Heinrich-Böll-Stiftung.

Vznik příručky podpořila nadace Heinrich-Böll-Stiftung.
České vydání připravila pražská kancelář Heinrich-Böll-Stiftung.

